

ks. Jan Maciej Dyduch¹

Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie

Wiodące idee adhortacji apostolskiej

Familiaris consortio

W październiku 2014 roku odbył się w Watykanie III Nadzwyczajny Synod Biskupów poświęcony duszpasterstwu rodziny. Informując o tym ważnym wydarzeniu kościelnym, papież Franciszek napisał: „Będzie to Nadzwyczajne Zgromadzenie Ogólne Synodu Biskupów zwołane, by dyskutować na temat: wyzwania duszpasterskie związane z rodziną w kontekście ewangelizacji”². Synod ten był, w pewnym sensie, także przygotowaniem do Zwyczajnego Synodu Biskupów w roku 2015. Wskazuje to na wielką troskę Kościoła o rodzinę w świecie współczesnym, która jest zagrożona wielorakimi kryzysami.

W tym kontekście warto przypomnieć Zwyczajny Synod Biskupów z roku 1980 poświęcony rodzinie i uwieńczony posynodalną adhortacją o zadaniach rodziny chrześcijańskiej w świecie współczesnym³. Adhortacja oparta jest o Pismo Święte i nauczanie Kościoła, w szczególności nauczanie Vaticanum II. Porusza następujące zagadnienia: 1) wspólnoty małżeńskiej, 2) zadań rodziny, 3) rodziny jako Kościoła domowego.

---

¹ Ks. Jan Maciej Dyduch – kapłan archidiecezji krakowskiej; profesor zwyczajny dr hab. prawa kanonicznego. Wykłada prawo kanoniczne na Wydziale Prawa Kanonicznego Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie. E-mail: atdyduch@cyf-kr.edu.pl.

² Franciszek, *List z 2 lutego 2014 r.*, „L'Osservatore Romano” wyd. pol. 35 (2014) nr 3–4, s. 23–24.

³ Jan Paweł II, adhort. *Familiaris consortio* [dalej: FC].

1. Wspólnota małżeńska

Naucza Jan Paweł II: „Zaślubieni jako małżonkowie uczestniczą w sakramencie małżeństwa we dwoje, jako para, do tego stopnia, że pierwszym i bezpośrednim skutkiem małżeństwa (*res et sacramentum*) nie jest sama łaska nadprzyrodzona, ale chrześcijańska więź małżeńska, komunია dwojga typowo chrześcijańska, ponieważ przedstawia tajemnicę Wcielenia Chrystusa i tajemnicę Jego Przymierza”⁴. Sobór Watykański II w swym nauczaniu podkreśla, że każde małżeństwo jest wspólnotą o charakterze religijnym, każde małżeństwo chrześcijan jest wspólnotą sakramentalną. Wspólnota życia i miłości małżeńskiej jest z ustanowienia Bożego, dokonanego u początków ludzkości. Bóg wyposażył ją i umocnił swoimi prawami, dlatego z Jego zrządzenia jest instytucją trwałą. Powstaje na mocy przymierza małżeńskiego, czyli nieodwołalnej zgody osobowej. Tak ukształtowany węzeł jest święty ze względu na małżonków, potomstwo i społeczeństwo i podlega przede wszystkim prawu Bożemu, a nie osądowi ludzkiemu⁵.

Małżeństwo będące ze swej natury przymierzem religijnym szczególnie świętość uzyskuje wówczas, gdy wspólnotę tę zawierają ochrzczeni. Wtedy staje się przymierzem sakramentalnym. Naucza Vaticanum II: „Małżonkowie chrześcijańscy, na mocy sakramentu małżeństwa, przez który wyrażają misterium jedności i płodnej miłości pomiędzy Chrystusem i Kościołem oraz w nim uczestniczą, wspierają się wzajemnie w życiu małżeńskim oraz w przyjęciu i wychowaniu potomstwa, celem zdobycia świętości...”⁶. Małżeństwo jako rzeczywistość naturalna jest zakorzenione w ekonomii stworzenia, ale najpełniej realizuje się w małżeństwie sakramentalnym. W takim małżeństwie istnieje jedność elementów naturalnych i nadprzyrodzonych. Dzięki swej preegzystencji naturalnej małżeństwo ochrzczonych jest tą rzeczywistością sakramentalną, w której spotykają się ze sobą i przenikają wzajemnie natura i nadprzyrodzoność⁷.

---

⁴ FC 13.

⁵ Por. Sobór Watykański II, konst. *Gaudium et spes* [dalej: KDK], 48.

⁶ Por. Sobór Watykański II, konst. *Lumen gentium* [dalej: KK], 11.

⁷ Por. M. Żurowski, *Uprawienie do uczestniczenia w kościelnej wspólnocie wspólnot*, Warszawa 1979, s. 110–112 (Ius ad Communionem).

Nauczanie soborowe wypracowało na określenie małżeństwa termin „przymierze”, zastępując dotychczas funkcjonujący w prawodawstwie termin „kontrakt”. Termin „przymierze” bardziej odpowiada rzeczywistości małżeństwa jako sakramentu. Kontrakty dotyczą raczej rzeczy, przedmiotów, przymierze zaś zawiera się między osobami. Kontrakty zazwyczaj zawiera się na czas określony, przymierze na zawsze. Kontrakty mogą niejednokrotnie ulec zerwaniu na skutek utraty lub zniszczenia rzeczy będącej ich przedmiotem. Przymierza nie da się zerwać. Poręczycielem kontraktu jest lud, państwo, zaś gwarantem przymierza jest sam Bóg⁸. Małżeństwo jest przymierzem oblubieńczym: „Komunia miłości pomiędzy Bogiem i ludźmi, stanowiąca zasadniczą treść Objawienia i doświadczenia wiary Izraela, znajduje swój wymowny wyraz w przymierzu oblubieńczym zawartym między mężczyzną i kobietą”⁹. Małżeństwo jest związkiem trwałym, nierozzerwalnym na podstawie prawa naturalnego, zaś „na mocy sakramentalnego charakteru małżeństwa wzajemny związek małżonków staje się bardziej nierozzerwalny”¹⁰. Tak więc sakramentalność małżeństwa umacnia i potęguje jego nierozzerwalność. Kanoniczna nierozzerwalność małżeństwa stanowi istotny przymiot małżeństwa zawartego między ochrzczonymi, który polega na tym, że na mocy prawa Bożego małżeństwo zawarte i dopełnione nie może być rozerwane ani przez wolę zainteresowanych stron, czyli wewnętrznie, ani przez jakąkolwiek władzę doczesną, czyli zewnętrznie. Nierozzerwalność sakramentalnego małżeństwa ukazują i potwierdzają objawienie Boże, nauczanie Kościoła i jego praktyka¹¹.

Nierozzerwalna i sakramentalna wspólnota małżeńska staje się rzeczywistym znakiem Nowego i Wiecznego Przymierza, wypływającym z Ofiary Chrystusa. To On objawia pierwotną prawdę o małżeństwie, o jego nierozzerwalności „[...] lecz od początku tak nie było [...] co więc Bóg złączył, niech człowiek nie rozdziela” (por. Mt 19, 1–9). Jezus obda-

⁸ Por. P. Palmer, *Konieczność teologii małżeństwa*, „Communio. Międzynarodowy Przegląd Teologiczny” 1 (1981) nr 5, s. 23.

⁹ FC 12.

¹⁰ FC 13.

¹¹ Por. M. Żurowski, *Kanoniczne prawo małżeńskie Kościoła katolickiego*, Katowice 1987, s. 60–69.

rza małżeństwo nową świętą rzeczywistością, podnosząc je do godności sakramentu: „Przyjmując i rozważając wiernie Słowo Boże, Kościół uroczyście nauczał i naucza, że małżeństwo między ochrzczonymi jest jednym z siedmiu sakramentów Nowego Przymierza”¹². W pewien sposób sakrament małżeństwa ma zakorzenie w chrzcie świętym, poprzez który mężczyzna i kobieta zostają włączeni w Przymierze Chrystusa z Kościołem. Dzięki temu głęboka wspólnota życia i miłości małżeńskiej ustanowiona przez Stwórcę zostaje włączona w miłość oblubieńczą Jezusa Chrystusa oraz doznaje wsparcia i ubogacenia Jego zbawczą mocą. Poprzez sakramentalny znak wzajemne odniesienie małżonków jest rzeczywistym obrazem odniesienia Chrystusa do Kościoła. Sakrament małżeństwa jest we właściwy sobie sposób rzeczywistym znakiem dzieła zbawienia, w którym małżonkowie uczestniczą jako para. Pierwszym i bezpośrednim skutkiem małżeństwa jest chrześcijańska więź małżonków, wspólnota dwojga, przedstawiająca tajemnicę wcielenia Chrystusa i tajemnicę jego Przymierza¹³. Nauka Kościoła o wspólnocie małżeńskiej podniesionej przez Jezusa Chrystusa do godności sakramentu, zawarta w tradycji, w nauczaniu Vaticanum II i adhortacji *Familiaris consortio*, znalazła odzwierciedlenie w normach Kodeksu prawa kanonicznego z 1983 roku [KPK]. KPK stwierdza: „§ 1. Małżeńskie przymierze, przez które mężczyzna i kobieta tworzą ze sobą wspólnotę całego życia, skierowaną ze swej natury do dobra małżonków, oraz do zrodzenia i wychowania potomstwa, zostało między ochrzczonymi podniesione przez Chrystusa Pana do godności sakramentu. § 2. Z tej racji między ochrzczonymi nie może istnieć ważna umowa małżeńska, która tym samym nie byłaby sakramentem” (kan. 1055). Nerozerwalne małżeństwo jest podstawą szerszej wspólnoty rodzinnej, gdyż instytucja małżeństwa i miłość małżeńska są skierowane ku rodzeniu i wychowaniu dzieci, w których znajduje swoje uwieńczenie¹⁴.

---

¹² FC 13.

¹³ Por. J. Dyduch, *Obowiązki i prawa wiernych świeckich w prawodawstwie soborowym*, Kraków 1985, s. 226–227.

¹⁴ FC 14.

2. Zadania rodziny

Miłość małżeńska nie wyczerpuje się wśród małżonków, ale uzdalnia ich do takiego oddania, dzięki któremu stają się współpracownikami Boga, przekazując dar życia nowej osobie ludzkiej: „W ten sposób małżonkowie, oddając się sobie, wydają z siebie nową rzeczywistość – dziecko, żywe odbicie ich miłości, trwałą znak jedności małżeńskiej oraz żywą i nierozłączoną syntezę ojcostwa i macierzyństwa”¹⁵. Miłość rodzicielska staje się dla dzieci widzialnym znakiem miłości Boga, „od której bierze nazwę wszelkie ojcostwo na niebie i ziemi” (Ef 3, 15)¹⁶.

To nauczanie adhortacji *Familiaris consortio* jest zakorzenione w nauczaniu Soboru Watykańskiego II: „Dzieci są najwspanialszym darem małżeństwa i w największym stopniu przyczyniają się do dobra samych małżonków”¹⁷. Pielęgnowanie prawdziwej miłości małżeńskiej zmierza do tego, aby małżonkowie byli nastawieni na mężne współdziałanie z miłością Stwórcy i Zbawcy, który poprzez nich powiększa i wzbogaca swoją rodzinę: „Małżonkowie wiedzą, iż są współpracownikami w miłości Boga Stwórcy i jak gdyby jej interpretatorami w zakresie obowiązku przekazywania życia i wychowania, które winny być uważane za ich właściwe zadanie”¹⁸. Ochrona życia ludzkiego od samego jego początku, od samego poczęcia to niezwykle ważne zadanie nie tylko rodziców, ale także wszystkich ludzi: „Albowiem Bóg, Pan życia, powierzył ludziom szczególne zadanie obrony życia, które to zadanie powinno być wypełniane w sposób godny człowieka. Życie zatem należy ochraniać od samego poczęcia; aborcja i dzieciobójstwo są haniebnymi przestępstwami”¹⁹.

Przywołane nauczanie soborowe wymagało kontynuacji, którą podjął papież Paweł VI w encyklice *Humanae vitae*²⁰. Podaje ona następujące cechy miłości małżeńskiej: ma być prawdziwie ludzka, pełna, wierna,

¹⁵ FC 14.

¹⁶ Por. FC 14.

¹⁷ KDK 50.

¹⁸ KDK 50.

¹⁹ KDK 51.

²⁰ Paweł VI, enc. *Humanae vitae*, 25 VII 1968, „Acta Apostolicae Sedis” 60 (1968), s. 481–503.

wyłączna i płodna²¹. Encyklika potępia antykoncepcję, wszelkie sztuczne metody regulacji poczęć, a zwłaszcza niszczenie poczętego życia ludzkiego. Podaje również zasady etycznej regulacji poczęć²². Etyczna regulacja poczęć wynika z chrześcijańskiego i odpowiedzialnego planowania rodziny. Polega ona na ciągu etycznych decyzji mających na celu także zrealizowanie kształtu rodziny, który możliwie najlepiej odpowiada woli Boga, powołaniu małżonków oraz uwzględnia ich miłość i wielkoduszność²³.

Zagadnienie ochrony życia, w nieco szerszym kontekście służby życiu, podejmuje Jan Paweł II w adhortacji *Familiaris consortio*: „Tak więc podstawowym zadaniem rodziny jest służba życiu, urzeczywistnianie w ciągu dziejów pierwotnego błogosławieństwa Stwórcy: przekazywanie – poprzez rodzenie – obrazu Bożego z człowieka na człowieka”²⁴. Istotnym elementem służby w życiu jest jego przekazywanie przez małżonków. Bóg, stwarzając mężczyznę i kobietę na obraz swój i podobieństwo, powołuje ich do uczestnictwa w swej miłości, zarazem w swojej mocy Stwórcy i Ojca poprzez ich wolną i odpowiedzialną współpracę w przekazywaniu życia ludzkiego²⁵.

Adhortacja *Familiaris consortio* potępia mentalność przeciwną życiu i wszelkie praktyki godzące w życie ludzkie od samych jego początków²⁶. Konsekwentnie i zdecydowanie opowiada się za życiem: „Kościół jednakże mocno wierzy, że życie ludzkie, nawet słabe i cierpiące, jest zawsze darem Bożej dobroci. Przeciw pesymizmowi i egoizmowi zaciemniającym świat Kościół opowiada się za życiem [...]”²⁷. Nawiązując do nauczania Kościoła, KPK zobowiązuje małżonków do ochrony życia i budowania wspólnoty Ludu Bożego: „Żyjący w stanie małżeńskim, zgodnie z własnym powołaniem mają szczególny obowiązek przyczyniać się do budowania Ludu Bożego przez małżeństwo i rodzinę” (kan. 226 § 1).

---

²¹ Por. Paweł VI, enc. *Humanae vitae* 9.

²² Por. Paweł VI, enc. *Humanae vitae*, 9.

²³ Por. J. Bajda, *Powołanie małżeństwa i rodziny*, [w:] *Teologia małżeństwa i rodziny*, t. 1, red. K. Majdański, Warszawa 1980, s. 105–108.

²⁴ FC 28.

²⁵ Por. FC 28.

²⁶ Por. FC 30.

²⁷ FC 30.

Prawodawca, odzwierciedlając nauczanie Kościoła o służbie życiu, podkreśla, iż konsekwencją przekazania życia dzieciom jest obowiązek i prawo ich wychowania: „Rodzice, ponieważ dali dzieciom życie, mają bardzo poważny obowiązek i prawo ich wychowania. Stąd też na pierwszym miejscu do chrześcijańskich rodziców należy troska o chrześcijańskie wychowanie dzieci zgodnie z nauką przekazywaną przez Kościół” (kan. 226 § 2 KPK). Wychowanie dzieci jest także istotnym elementem służby życiu, dlatego znajduje się w wielowiekowym nauczaniu Kościoła, a w szczególności w nauczaniu Vaticanum II i w dokumentach posoborowych.

Naucza Sobór Watykański II: „Ponieważ rodzice dali życie dzieciom, w najwyższym stopniu zobowiązani są do wychowania potomstwa i dlatego należy ich uważać za pierwszych i najlepszych wychowawców. Wychowawcze oddziaływanie rodziców jest tak ważne, że trudno je czymkolwiek zastąpić”²⁸. Spełnianie obowiązku wychowania, ciężącego w szczególności na rodzicach, winno być wspomagane przez całe społeczeństwo, zwłaszcza przez państwo, zgodnie z zasadą pomocniczości. Obok państwa wychowawczą pomoc ma rodzinie okazywać Kościół. Zadaniem Kościoła jest ukazywanie ludziom drogi zbawienia i troskliwe wspieranie ich w osiągnięciu pełni życia²⁹.

Państwo i Kościół, niosąc rodzicom pomoc wychowawczą, nie mogą przekraczać swoich kompetencji i naruszać integralności rodziny: „Prawo – obowiązek rodziców do wychowywania jest czymś istotnym i jako taki związany jest z samym przekazywaniem życia ludzkiego; jest on pierwotny i mający pierwszeństwo w stosunku do zadań wychowawczych innych osób, z racji wyjątkowości, stosunku miłości łączącej rodziców i dzieci; wyklucza zastępstwo i jest niezbywalny, dlatego nie może być całkowicie przekazany innym ani przez innych zawłaszczony”³⁰.

Powyższe zasady odzwierciedla KPK w przywołanym już wyżej kanonie 226. Jednak dla prawodawcy sprawa jest tak ważna, iż powraca do niej jeszcze kilkakrotnie (por. kan. 774, 793, 835, 1136). W wyliczonych kanonach prawodawca mówi o obowiązkach wychowawczych wszystkich rodzi-

---

²⁸ Sobór Watykański II, dekl. *Gravissimum educationis* [dalej: DWCh], 3.

²⁹ Por. DWCh 3–4.

³⁰ FC 36.

ców, w szczególniejszy jednak sposób zajmuje się obowiązkiem rodziców katolickich. Np. kan. 793 § 1: „Rodzice oraz ci, którzy ich zastępują, mają obowiązek i zarazem prawo wychowania potomstwa. Rodzice katolicy mają ponadto obowiązek i prawo dobrania takich środków i instytucji, przy pomocy których, uwzględniając miejscowe warunki, mogliby lepiej zadbać o katolickie wychowanie swoich dzieci”. Mówiąc o instytucjach, prawodawca ma tutaj na myśli przede wszystkim szkoły różnego stopnia, w tym szkoły katolickie. Sprawa ta wymaga odrębnego omówienia.

W procesie wychowawczym staje przed rodziną – jako pierwszą, podstawową i żywotną komórką społeczeństwa – także ważne zadanie wychowawcze: „Dlatego rodzina jest pierwszą szkołą cnót społecznych potrzebnych każdemu społeczeństwu”³¹. Rodzina stanowiąca fundament życia społecznego, winna spełniać we współczesnym świecie rolę apostołską. Spełnia ją wówczas, jeśli staje się ogniskiem miłości Bożej i ludzkiej dla swoich członków, jeśli promieniuje na otoczenie wzajemną miłością, żywą wiarą i nierozzerwalną spójnią małżeńską³². Adhortacja *Familiaris consortio* roztacza przed rodziną jako „kolebką i narzędziem humanizacji i personalizacji społeczeństwa” liczne zadania społeczne i polityczne³³.

3. Rodzina Kościołem domowym

Małżeństwo i rodzina chrześcijańska budują Kościół, gdyż w rodzinie człowiek nie tylko się rodzi i jest wprowadzany we wspólnotę ludzką, ale także przez odrodzenie w sakramencie chrztu i wychowanie w wierze wchodzi do Kościoła – rodziny Bożej: „Tak więc Kościół znajduje w rodzinie, zrodzonej z sakramentu, swoją kolebkę i miejsce, w którym wchodzi w pokolenia ludzkie, a one w Kościół”³⁴. Wzajemne więzy łączące Kościół i rodzinę chrześcijańską sprawiają, że Sobór Watykański II nazywa ją Kościołem domowym – *Ecclesia domestica*. Naucza Sobór: „Z małżeń-

---

³¹ DWCh 3.

³² Por. J. Kłys, *Rodzina katolicka i środowisko jako teren apostołstwa świeckich*, „Ateneum Kapłańskie” 84 (1975), s. 266–268.

³³ Por. FC 43–45.

³⁴ FC 15.

stwa wywodzą się rodzina, w której rodzą się nowi członkowie społeczności ludzkiej i stają się dzięki łasce Ducha Świętego przez chrzest dziećmi Bożymi [...] W tym niejako domowym Kościele rodzice słowem i przykładem powinni być dla swoich dzieci pierwszymi zwiastunami wiary... ”³⁵.

Rodzina – Kościół domowy prowadzi działalność ewangelizacyjną, przyjmując i głosząc słowo Boże. To zwiastowanie wiary dokonuje się już w samym obrzędzie sakramentu małżeństwa. To wyznanie wiary domaga się przedłużenia na całe życie małżeńskie i rodzinne, dlatego zarówno cały Kościół, jak i mały Kościół domowy potrzebują stałej i dogłębnej ewangelizacji³⁶. Rodzina chrześcijańska przyjmuje i głosi Ewangelię, stając się wspólnotą ewangelizacyjną: „Dlatego w łonie rodziny świadomej tego zadania wszyscy jej członkowie ewangelizują, a także podlegają ewangelizacji. Rodzice nie tylko dzielą się z dziećmi Ewangelią, ale mogą odebrać tę Ewangelię wyrażoną głęboko życiem. Rodzina staje się głosicielką Ewangelii dla wielu rodzin oraz dla otoczenia, w którym żyje”³⁷. Czasy współczesne stwarzają dodatkowe zobowiązania rodziny do ewangelizacji zarówno na zewnątrz – w społeczeństwie, jak i wewnątrz rodziny. Posługa ewangelizacyjna wypełniana przez rodzinę jest posługą kościelną, odpowiedzialną za budowanie królestwa Bożego na ziemi, za ewangelizowanie innych rodzin, zwłaszcza tych dotkniętych procesem laicyzacji. Rodzina także ma szczególne zadania w nowej ewangelizacji³⁸.

W pewnych sytuacjach społecznych i politycznych, tam, gdzie Kościół jest prześladowany, gdzie niesprawiedliwe ustawy przeciwne religii utrudniają wychowanie w wierze, gdzie rozpanoszony laicyzm i obojętność religijna niweczą wolność religijną, w wymiarze społecznym – tam Kościół domowy staje się jedynym środowiskiem ewangelizacyjnym dla dzieci i młodzieży. Tam także rodziny chrześcijańskie będą często jedynymi świadkami Ewangelii³⁹. Zarówno w tych trudnych sytuacjach religijnych, jak i w tych normalnych posługa ewangelizacyjna rodziny jest nie

---

³⁵ KK 11.

³⁶ Por. FC 51.

³⁷ Paweł VI, adhort. *Ewangelii nuntiandi*, 71, „Acta Apostolicae Sedis” 58 (1976), s. 60; FC 52.

³⁸ Por. FC 52–54.

³⁹ Por. FC 52.

do zastąpienia: „Posługa ewangelizacyjna rodziców chrześcijańskich jest swoista i nie do zastąpienia: nabiera ona cech typowych dla życia rodzinnego, na które winny się składać miłość, prostota, konkretne i codzienne świadectwo”⁴⁰. Obowiązek ewangelizacji przez rodziców głosi KPK: „Rodzice, przed innymi, mają obowiązek słowem i przykładem formować dzieci w wierze i praktyce życia chrześcijańskiego. Podobny obowiązek spoczywa na tych, którzy zastępują rodziców, oraz na chrzestnych” (kan. 774 § 2).

Niejako przedłużeniem i kontynuacją ewangelizacyjnej posługi rodzinnej jest jej posługa uświęcająca, dzięki której staje się domowym sanktuarium Kościoła. Jest ona przez to włączona w Kościół, który jest ludem kapłańskim. Rodzina chrześcijańska wyrasta z sakramentu małżeństwa, ustanowionego przez Chrystusa, który ją ożywia i zobowiązuje do dialogu z Bogiem poprzez życie sakramentalne, ofiarę życia i modlitwę⁴¹. Realizując ten program, rodzina wypełnia zadanie kapłańskie: „Jest to zadanie kapłańskie, które rodzina może i powinna spełniać w wewnętrznej komunii z całym Kościołem poprzez codzienną rzeczywistość życia małżeńskiego i rodzinnego, w ten sposób rodzina chrześcijańska jest wezwana do uświęcania siebie i do uświęcania wspólnoty kościelnej i świata”⁴². Właściwym źródłem oraz środkiem uświęcania małżeństwa i rodziny chrześcijańskiej są sakramenty, a w szczególności sakrament małżeństwa, Eucharystii i pokuty⁴³. Sobór Watykański II naucza, że Jezus Chrystus pozostaje z małżeństwem i rodziną, aby tak, jak On umiłował Kościół, również oni miłowali się wzajemnie w trwałej wierności⁴⁴. Zadanie uświęcania rodziny, wypływające z chrztu świętego, znajduje swój najpełniejszy wyraz w Eucharystii, z którą chrześcijańskie małżeństwo jest wewnętrznie związane⁴⁵. Istotnym i stałym elementem uświęcania rodziny jest praktyka ewangelicznego nawrócenia w sakramencie pokuty i pojednania⁴⁶.

---

⁴⁰ FC 53.

⁴¹ Por. FC 54.

⁴² FC 55.

⁴³ Por. FC 56–58.

⁴⁴ Por. KK 41.

⁴⁵ Por. FC 57.

⁴⁶ Por. FC 58.

Rodzina – Kościół domowy jest także szkołą modlitwy zarówno prywatnej, jak i liturgicznej⁴⁷. Udział rodziców w posłudze uświęcającej głosi także prawodawca w KPK: „W zadaniu uświęcania mają swój własny udział również pozostali wierni (świeccy), uczestnicząc czynnie na swój sposób w nabożeństwach liturgicznych, zwłaszcza w Eucharystii. W szczególności uczestniczą w tej posłudze rodzice, prowadząc w duchu chrześcijańskim życie małżeńskie i podejmując chrześcijańskie wychowanie dzieci” (kan. 835 § 4). Rodzina, budując społeczeństwo i wspólnotę kościelną, prowadzi różnorodne apostolstwo. Życie rodziny chrześcijańskiej, opromienione i przeniknięte światłem Ewangelii, stanowi niezwykle cenne i skuteczne apostolstwo nie tylko dla siebie, ale i dla innych rodzin⁴⁸. Naucza Jan Paweł II: „To apostolskie posłannictwo rodziny jest zakorzenione w chrzcie świętym, a przez łaskę sakramentu małżeństwa otrzymuje nową moc dla przekazywania wiary, dla uświęcania i przemiany współczesnego społeczeństwa wedle zamysłu Bożego”⁴⁹.

Adhortacja *Familiaris consortio* dostrzega wieloraki kryzys dotyczący małżeństwa i rodziny, powodujący utrudnienia w wykonywaniu zadań ewangelizacyjnych, uświęcających, apostolskich i wychowawczych. Wymienia następujące sytuacje nieprawidłowe: a) małżeństwo na próbę; b) rzeczywiste wolne związki; c) katolicy żyjący tylko po ślubie cywilnym; d) żyjący w separacji i rozwiedzeni, którzy nie zawarli nowego związku; e) rozwiedzeni, którzy zawarli nowy związek⁵⁰. Przywołane sytuacje są różnorodne i chociaż adhortacja nazywa je „nieprawidłowymi”, to ich ocena nie może być jednolita.

Zwyczajny synod w październiku roku 2015 zajął się także tymi sprawami. Synod ten, zgodnie z zapowiedzią papieża Franciszka, poświęcony był małżeństwu i rodzinie⁵¹. Stąd w pierwszej kolejności zajmował się tymi wartościami, jakie stanowią sakramentalne oraz nierozdziel-

⁴⁷ Por. FC 59–62.

⁴⁸ Por. J. Bajda, *Teologia Synodu na temat rodziny chrześcijańskiej*, „Ateneum Kapłańskie” 97 (1981), s. 19.

⁴⁹ FC 52.

⁵⁰ Por. FC 79–84.

⁵¹ Por. Franciszek, *Przemówienie z 18 października 2014 r.*, „L'Osservatore Romano” wyd. pol. 35 (2014) nr 11, s. 19–21.

ne małżeństwo i wywodząca się z niego rodzina. Mówił o tym papież Franciszek w przywołanym przemówieniu: „[...] bez podważania fundamentalnych prawd sakramentu małżeństwa: nierozzerwalności, jedności, wierności i prokreacyjności, czyli otwartości na życie (por. kan. 1055, 1056 i *Gaudium et spes* 48)”⁵².

Ukazując piękno i niezwykle wartości małżeństwa i rodziny, nie można jednak nie dostrzegać różnych trudności, kryzysów, nadużyć, grzechów i przestępstw, które dotyczą małżeństw i rodzin oraz często bardzo je ranią. Te dwa aspekty małżeństwa i rodziny: pozytywny i negatywny były przedmiotem rozważań październikowego synodu. Wskazywała na to relacja opublikowana po III Nadzwyczajnym Synodzie, stanowiąca zarys problematyki zwany *Lineamenta*⁵³. Ta sprawa wymaga odrębnego omówienia.

Zakończenie

Istotny wkład w nauczanie o małżeństwie i rodzinie miały VI Zwyczajny Synod Biskupów (26 IX – 25 X 1980) oraz posynodalna adhortacja *Familiaris consortio*. W kontekście wydarzeń kościelnych, takich jak III Nadzwyczajny Synod Biskupów (5–19 X 2014) i mający miejsce w październiku 2015 roku zwyczajny Synod Biskupów poświęcony małżeństwu i rodzinie, warto przypomnieć przewodnie idee przywołanej adhortacji. Są nimi: sakramentalne przymierze małżeńskie, zadania rodziny i rodzina jako Kościół domowy. Uwzględniając dotychczasowe nauczanie o małżeństwie i rodzinie, można rozważyć dokumenty III Nadzwyczajnego Synodu Biskupów, które rzucały na synod 2015 roku. Przywołanie nauczania Jana Pawła II o małżeństwie i rodzinie jest tym bardziej uzasadnione, że został on nazwany „papieżem rodziny” przez ojca świętego Franciszka podczas kanonizacji 27 kwietnia 2014 roku⁵⁴.

---

⁵² Franciszek, *Przemówienie z 18 października 2014 r.*, dz. cyt., s. 20.

⁵³ Por. Franciszek, *Przemówienie z 18 października 2014 r.*, dz. cyt., s. 21.

⁵⁴ Franciszek, *Homilia z 27 kwietnia 2014 r.*, „L'Osservatore Romano” wyd. pol. 35 (2014) nr 5, s. 5–6.

Summary

Wiodące idee adhortacji apostolskiej *Familiaris consortio*

W dniu kanonizacji św. Jana Pawła II, 27 kwietnia 2014 roku, papież Franciszek nazwał go „papieżem rodzin” ze względu na jego wielki wkład w nauczanie o małżeństwie i rodzinie. Szczególnym wyrazem tego nauczania jest adhortacja *Familiaris consortio*, której przewodnie idee są następujące: małżeństwo sakramentalnym przymierzem, zadania rodziny oraz rodzina Kościołem domowym. Rozważając dokumenty III Nadzwyczajnego Synodu Biskupów (5–18 X 2014) poświęconego małżeństwu i rodzinie i przygotowującego do synodu o rodzinie w 2015 roku, warto przypomnieć nauczanie Jana Pawła II na ten temat.

Słowa kluczowe: małżeństwo sakramentalne, służba życia, wychowanie, rodzina Kościołem domowym

The Leading Ideas of the Apostolic Exhortation *Familiaris consortio*

On 27 April 2014, that is, on the day of canonization of John Paul II, pope Francis called him – „The Pope of families”. He did it due to St. John Paul’s immense contribution to the development of the church teaching on marriage and family. Of particular significance within the teaching of St. John Paul was the Apostolic Exhortation *Familiaris Consortio*. The leading ideas of the document are as follows: sacramental marriage, marriage covenant, tasks of the family, and family as „the domestic Church”. Reflecting on the documents of the Third Extraordinary General Assembly of the Synod of Bishops held in the Vatican from 5 to 19 October 2014, dedicated to marriage and family, and preparing for the Synod of Bishops on the Family that was held in 2015, it is expedient to recall the teaching of St. John Paul II on this matter.

Keywords: sacramental marriage, the service of life, the domestic, Church, Education, John Paul II

Bibliografia

Bajda J., *Teologia Synodu na temat rodziny chrześcijańskiej*, „Ateneum Kapłańskie” 97 (1981), s. 2–23.

Dyduch J., *Obowiązki i prawa wiernych świeckich w prawodawstwie soborowym*, Kraków 1985.

Jan Paweł II, *Adhortacja apostolska Familiaris consortio*, 1981.

Kodeks Prawa Kanonicznego, przekład polski zatwierdzony przez Konferencję Episkopatu Polski, Poznań 1984.

Palmer P., *Konieczność teologii małżeństwa*, „Communio. Międzynarodowy Przegląd Teologiczny” 1 (1981) nr 5, s. 13–21.

Sobór Watykański II, Deklaracja *Gravissimum educationis*.

Sobór Watykański II, Konstytucja *Gaudium et spes*.

Sobór Watykański II, Konstytucja *Lumen gentium*.

Żurowski M., *Kanoniczne prawo małżeńskie Kościoła katolickiego*, Katowice 1987.

Żurowski M., *Uprawienie do uczestniczenia w kościelnej wspólnocie wspólnot*, Warszawa 1979 (Ius ad Communionem).